

M U Z E U L Ț Ă R I I C R I Ș U R I L O R

CRISIA

LV

O R A D E A • 2 0 2 5

CONSIDERAȚII PRIVIND IMAGINEA LUI IULIU MANIU ÎN PRESA MAGHIARĂ A VREMII (1918-1929)

Silviu SANA*

CONSIDERATIONS REGARDING THE IMAGE OF IULIU MANIU IN THE HUNGARIAN PRESS OF THE TIME (1918-1929)

ABSTRACT

About Iuliu Maniu's personality was written in Romanian historiography especially after the 1989 revolution, highlighting his implications in the political act of December 1, 1918 and his role in the political life of interwar and post-war Romania, as leader of the National Peasants' Party. But very little is known about the image of this Romanian politician in the Hungarian press and archival sources. This study brings to light, for the first time in Romanian, four different texts from the interwar Hungarian press – the newspapers "Világ", "Pesti Napló", "Nagyvárad" and the magazine "Medvetánc" – which talk about Iuliu Maniu: the Arad negotiations (November 1918); Iuliu Maniu, possible Prime Minister of Greater Romania (January 1919); the visit to Oradea (April 29-30, 1919) and the letter of Jászai Oskár (January 1929). The image outlined by his Hungarian opponents completes the reality of the time and paints a portrait closer to reality of the Romanian politician who served the Romanian nation with devotion, both before and after the Union of December 1, 1918.

Keywords: Iuliu Maniu, Jászai Oskár, Hungarian press, Budapest, Oradea, Arad, Romanian nation, portrait.

Despre Iuliu Maniu s-a scris în istoriografia românească mai ales după revoluția din 1989, fiind scoase în evidență implicațiile sale în actul politic de la 1 decembrie 1918 și rolul său în viața politică a României interbelice și postbelice, ca lider al Partidului Național Țărănesc¹. Totodată,

* Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Bihor; e-mail: sana_silviu@yahoo.com.

¹ Redăm aici câteva lucrări care s-au ocupat de viața și activitatea marelui om politic român: Sever Stoica, *Iuliu Maniu*, Institut de arte grafice, Tipografia Mayer, Cluj, 1932; Ioan Scurtu, *Iuliu Maniu*, Editura Enciclopedică, București, 1995; Cicerone Ionițoiu, *Viața politică și procesul Iuliu Maniu. Volumul I. O jumătate de secol 26 octombrie – 11 noiembrie 1947*, București, 1997; Ionel Pop, Zaharia Boilă, *Amintiri despre Iuliu Maniu*, Dacia, Cluj-Napoca, 1998; Teroarea: documente ale procesului: Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Vremea, București, 1999; Alexandru Zub, *Iuliu Maniu – un destin sub semnul rezistenței în Memoriile Secției de Științe Istorice și Arheologice. Academia Română*, București 28/2003, p. 27-32; Gheorghe Iancu, *Aspecte din activitatea politică a lui Iuliu Maniu în anii 1910 și 1919*, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca*, 44/2005, p. 551-572; Ion Zănea, *Sibiu-Paris 1919-1920. Iuliu Maniu în corespondență cu Alexandru Vaida-Voevod*, în *Acta Musei Porolissensis*, 27/2005, p. 237-250; Marin Pop, *Viața politică în România interbelică (1919-1938). Activitatea Partidului Național și Național-Țărănesc din Ardeal și Banat*, Mega-Porolissum, Cluj-Napoca, 2014; Vasile Pușcaș, *Iuliu Maniu văzut de americani*, Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018; Corneliu Coposu, *Maniu în jurnalul lui Corneliu Coposu*, București, 2023; Cristian Borz, Ana-Maria Borz, *Iuliu Maniu: politică și morală, Zalău-Cluj*, Editura Caiete Silvane, Editura Școala Ardeleană, 2023; Marin Pop, *Iuliu Maniu. Sfinxul de la Bădăcin*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023; Radu Pisiță, *Iuliu Maniu: om de stat, naționalist*

prin desecretizarea arhivelor ale fostului aparat de represiune al regimului comunist, au apărut date noi cu privire la persecuția împotriva „dușmanului de clasă”, cum i-au numit comuniștii pe Iuliu Maniu și Partidul Național Țărănesc². Însă, rămân semne de întrebare legitime despre activitatea și imaginea acestei personalități emblematică românești în presa și izvoarele maghiare ale vremii³. Adversari ai mărețului act de la 1918, politicienii și publiciștii maghiari ai vremii i-au păstrat lui Iuliu Maniu un respect binemeritat, așa cum vom vedea în rândurile care urmează – așa cum au fost găsite în câteva ziare maghiare centrale și locale, precum și într-o scrisoare personală –, prezentarea imaginii acestuia nefiind egalată, din păcate, de unii compatrioți din perioada interbelică, ce să mai vorbim de „compatrioți” de după 1945.

Studiul de față scoate la lumină patru momente diferite în care liderul român este surprins de către presa maghiară⁴ a vremii: tratativele de la Arad (noiembrie 1918); Iuliu Maniu, posibil prim-ministru al României Mari (ianuarie 1919); vizita de la Oradea (29-30 aprilie 1919) și scrisoarea lui Jászi Oskár (ianuarie 1929). Imaginea conturată de autori și oponenții săi întregesc realitatea vremii și creionează un portret mai aproape de realitate al politicianului român care a slujit cu devotament națiunea română, atât înainte cât și după Unirea din 1 decembrie 1918.

Tratativele de la Arad (13-14 Noiembrie 1918)

În noiembrie 1918, ziarul „Világ” (Lumea) menționa următoarele despre Iuliu Maniu: *Consiliul Național Român i-a încredințat lui dr. Iuliu Maniu, membru al Consiliului și fost deputat, sarcina de a administra toate problemele legate de afaceri militare și externe și l-a însărcinat să facă demersurile necesare pentru formarea Consiliilor Naționale Române și pentru organizarea unitară a ostașilor români. În conformitate cu acest ordin, la Viena a fost înființat Consiliul Central al Ostașilor Români, care se află sub autoritatea Consiliului Național Român*⁵.

În această prima descriere, apărută în presa maghiară centrală, lui Iuliu Maniu i se recunoaște titlul academic, calitatea de membru al Consiliului Național Românesc, faptul că a fost deputat în Parlamentul de la Budapesta și apoi sarcinile primite din partea Consiliului Național Român: afacerile militare și externe ale acestui organism politic românesc. Autorul menționa că sarcina dată lui Maniu, aceea de a organiza o structură militară românească, a fost îndeplinită cu succes. Este un articol de tip „știre”, echilibrat, care redă, fără judecăți de valoare, imaginea unui om care își îndeplinește sarcinile încredințate.

luminat, martir anticomunist, Maritain, București, 2024; Narcis Dorin Ion, *Opoziție în război. Iuliu Maniu în atenția Serviciului Special de Informații (martie-iunie 1943)*, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”* LXIII, 2024, p. 417-438.

² Teroarea: documente ale procesului: Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Vremea, București, 1999.

³ O lucrare recentă, demnă de luat în seamă privind opiniile istoriografiei maghiare, despre Iuliu Maniu este cea a lui Veress Emőd, *Iuliu Maniu, a „Badacsonyi Szfinx” Nagy-Románia megteremtője?* [Iuliu Maniu, „sfînxul de la Bădăcin”, întemeietorul României Mari?], în *Magyar Szemle*, 3-4, 2022, p. 39-53.

⁴ Textele au fost traduse pentru prima dată în limba română și, în afara scrisorii semnate de Jászi Oskár, au fost puse la subsolul paginii în limba maghiară pentru a oferi cititorilor veridicitatea necesară.

⁵ *A Román Nemzeti Tanács állásfoglalása* [Poziția Consiliului Național Român], în *Világ*, nr. 264, 10 noiembrie 1918, p. 4. Textul în limba maghiară este astfel: *A román nemzeti komité dr. Maniu Gyulát, a komité tagját, volt országgyűlési képviselőt a hadügyi és külügyi vonatkozású összes ügyek intézésével, a komitének ez ügyekben való képviseltetével bízta meg és utasította, hogy a román katonák tanácsának megalakítása és a román katonák egységes szervezése céljából szükséges lépéseket tegye meg. Ezen utasításhoz képest Bécsben megalakult a román katonák központi tanácsa, amely a román Nemzeti Tanács rendelkezése alatt áll.*

În 15 noiembrie, în același ziar, „Világ”, apare articolul „Az aradi tárgyalások” [Tratatul de la Arad]⁶. În partea a doua a acestuia, Iuliu Maniu este prezentat prin cuvintele Ministrului Jászi Oskár (1875-1957)⁷, text din care răzbate noblețea unui *gentleman* față de politicianul român și față de aspirațiile sale. Aici avem de-a face mai puțin cu portretizarea politicianului român, cât mai ales cu opiniile diferite prezentate într-un ton amical: [...] *Noua propunere a lui Jászi*⁸. Ministrul Jászi a reflectat asupra observațiilor făcute. El îi datorează o mare recunoștință lui Iuliu Maniu pentru atitudinea sa deschisă bărbătească, cu care a afirmat clar despre ce s-a vorbit în cele din urmă. Și anume că trebuie făcut cunoscut, cum că dreptul la autodeterminare al poporului român, doriți să îl realizați într-un stat român complet independent, în afara cadrului statal maghiar.

Aș înțelege dacă Iuliu Maniu ar vrea să unească românii din Ungaria cu Regatul României. Acest lucru este încă de conceput, deși, în opinia mea, nu ar fi o soluție favorabilă pentru românii din Ungaria. Cu toate acestea, separarea românilor de Ungaria și organizarea lor într-un stat independent ar fi complet imposibilă, creând astfel o statalitate neviabilă și distorsionată. Pericolul este sporit de situația regatului român învecinat, care astăzi este cea mai feudală și coruptă formațiune statală din Europa. În această țară nu e voie să le dai drepturi minorităților maghiare, germane și sârbe. Într-adevăr, Iuliu Maniu și cu mine explicăm dreptul popoarelor la autodeterminare în moduri diferite. În opinia mea, acest drept la autodeterminare ar însemna o Elveție maghiară și, conform opiniei lui Maniu, un imperiu național românesc îngust.

Dr. Iuliu Maniu subliniază că și națiunea română va avea dreptul de a declara secesiunea totală. În orice caz, națiunea română este o națiune care se simte suverană, și vrea să ia puterea executivă în propriile mâini [...] ⁹.

⁶ *Az arádi tárgyalások* în *Világ*, nr. 268/15 noiembrie 1918, p. 2-3. Imaginea tratatelor de la Arad prezentată în ziarul maghiar central e puțin diferită de opinia unui persoane care a fost de față la Arad. Este vorba despre profesorul dr. Ion Jovin (1899-1994), cel care avea să devină medicul curant al lui Iuliu Maniu, care menționa următoarele despre întâlnirea delegației române și maghiare la Arad: *Vă referiți, desigur, la tratativele româno-maghiare din 12-14 noiembrie 1918 de la Arad, când ministrul Jászi Oskár a făcut în numele guvernului maghiar Károlyi o supremă și disperată încercare de a obține de la români un modus vivendi care să salveze integritatea teritorială a Ungariei, propunând delegației române un fel de „helvetizare” a Ardealului cu cantoane autonome, oarecum croite după cele trei naționalități din Transilvania. Am participat ca simplu spectator, dintr-un colț al sălii de consiliu a prefecturii județului Arad, la discuțiile aprinse, contradictorii, dintre cele două delegații care în prima zi s-au ciocnit cu argumente și blânde și tăioase, dar fără nici un rezultat. A doua zi a tratatelor a fost copleșită de o intensă febrilitate și tensiune care parcă prevestea o explozie. La un moment dat șeful delegației maghiare, Jászi Oskár, observând intransigența membrilor delegației române, a pus întrebarea: În definitiv, ce vor românii? Și atunci un fruntaș al Partidului Național Român [adică Iuliu Maniu n.n.] a răspuns simplu, dar ca o lovitură de trăznet, pentru delegația maghiară: Separare totală de Ungaria (Teljes elszakadást). Cu această replică memorabilă pronunțată fără patos, dar cu fermitate, s-au încheiat tratativele de la Arad [...] (Ion Isaiu, *Drumul la Alba Iulia n-a fost o călătorie oarecare, ci marșul triumfal al unui popor ce își cucerește libertatea*, în *Familia* nr. 11/1982, p. 6).*

⁷ Pe numele său adevărat Jakubovics Oskár, acesta a publicat o carte despre destrămarea imperiului austro-ungar, *The dissolution of the Habsburg Monarchy* [Fărâmițarea Monarhiei Habsburgice], The University of Chicago Press, Chicago-Illinois, 1929.

⁸ Este vorba de a doua propunere făcută de trimisul guvernului Károlyi. Și aceasta a fost respinsă de către membrii Consiliului Național Român. Pentru detalii despre cele două propuneri a se vedea Sever Stoica, *Iuliu Maniu și Marea Unire*, Bookstory, București, 2023, p. 121-129.

⁹ *Az arádi tárgyalások*, în *Világ*, nr. 268/15 noiembrie 1918, p. 2-3. Textul original în limba maghiară este următorul: *Jászi új javaslat. Jászi miniszter reflektál az elhangzott észrevételekre. Nagy hálával tartozik Maniu Gyulának azért a nyílt férfinak állásfoglalásáért, amelyel végre tisztán és világosan megmondotta, hogy miről van szó, hogy tudniillik önök a román nép önrendelkezési jogát úgy képzelik, hogy a teljesen független román állapotot nem a magyar államiságon*

Modul în care acest politician maghiar vorbește deschis și limpede față de aspirațiile românilor, menționând atât avantajele cât și dezavantajele, îl face deja o personalitate educată care dialoghează în mod diplomatic, fără a face atacuri la persoană și fără a emite judecăți de valoare lipsite de fundament. Jaszi Oskár face referire la Maniu, menționându-i opiniile pe care le combate cu contra-argumente. Autorul articolului surprinde dreptul la replică al ministrului, din cuvintele căruia se observă și imaginea lui Maniu: un om curajos, căci îi laudă „bărbăția”, care luptă pentru drepturile poporului său. În antiteză, portretul ministrului maghiar arată, pe de o parte, poziția oficială a guvernului de la Budapesta, iar pe de alta, negociatorul sau „comerciantul” care încearcă o mediere cu cealaltă parte. În această a doua poziție, Jászi Oskár dă să înțeleagă cerințele lui Maniu (de exemplu *dreptul la autodeterminare*). El menționează că *înțelege* și aspirația *unirii românilor din Ungaria cu Regatul României*, dar pe care nu și-o imaginează, afirmând că *e de neconceput*. Subliniază că nu ar fi o soluție *favorabilă*, adică fericită pentru românii din Ungaria, argumentele sale principale – de altfel, adevărate în raport cu sistemul politic de factură austriacă și maghiară – fiind legate de nivelul slab al democrației românești (*cea mai feudală și coruptă formațiune statală din Europa*) și lipsa de drepturi pentru minorități. Legat de conceptul de „autodeterminare”, ministrul a menționat cele două viziuni, definindu-le ca „moduri diferite”: în viziunea lui Jaszi Oskár dreptul la autodeterminare al popoarelor era văzut ca o *Elveție maghiară*, pe când, în viziunea lui Iuliu Maniu, acesta însemna *un imperiu național românesc*. Tot aici, Jaszi Oskár surprinde, din nou, atitudinea hotărâtă din discursul lui Maniu, adică *dreptul* [poporului român] *de a declara secesiunea totală*, care, la rândul lui, creiona o imagine patriotardă a românilor, anume că aceștia sunt hotărâți să-și ia soarta în propriile mâini: [...] *națiunea română este o națiune care se simte suverană și vrea să ia puterea executivă în propriile mâini* [...] ¹⁰.

Budapesta, 25 ianuarie 1919

În luna ianuarie 1919, ziarul „Pesti Napló” (Jurnalul de Pesta) a preluat o știre transmisă de București, anume că Iuliu Maniu ar putea fi însărcinat cu conducerea noului guvern al României mari. Iată cum a fost redată știrea în periodicul central maghiar: *Iuliu Maniu — prim ministru al României Mari. București, 24 ianuarie. Potrivit rapoartelor de presă, este probabil să se formeze un guvern național pentru România Mare sub conducerea lui dr. Iuliu Maniu. Ceea ce îl face pe Maniu potrivit pentru această poziție este neutralitatea sa politică față de vechile partide din regat.*¹¹ Din nou, o știre telegrafică fără judecăți de valoare. Imaginea lui Iuliu Maniu e nuanțată doar prin cuvântul „politician neutru”, adică din afara politicii de la București.

belül akarják megvalósítani. Azt még érteném, ha Maniu Gyula a magyarországi románságot a román királysággal akarná egyesíteni. Ez még elképzelhető, bár véleményem szerint a magyarországi románságra nem kedvező megoldás volna. Ámde, a magyarországi románságot Magyarországból kiszakítva, önálló államba szervezni, teljesen lehetetlen volna, így életképtelen, torzállamiság jönne létre. Növeli a veszélyt a határosromán királyság helyzete, amely ma Európa legfeudálisabb és legkorruptabb államalakulata. Ennek az országnak nem szabad a magyar, a német és szerb kisebbségeket kiszolgáltatni. Valóban Maniu Gyula és én különbözőképpen magyarázzuk a népek önrendelkezési jogát. Az évfelfogásom szerint ez az önrendelkezési jog egymagyar Svájcot jelentene, a Maniu felfogása szerint pedig szűk román nacionalista imperiumot. Dr. Maniu Gyula azt hangsúlyozza, hogy a román nemzetnek jogába fog állani az is, hogy a teljes elszakadást kimondva. Mindenesetre a román nemzet magát szuverénnek érző nemzet, saját magán akarja a végrehajtó hatalmat a kezébe venni.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Pesti Napló, nr. 22, 25 ianuarie 1919, p. 2.

Vizita de la Oradea, 29-30 aprilie 1919

În rândurile cotidianului maghiar „Nagyvárad” din 1 mai 1919 găsim un articol amplu, intitulat „Dr. Maniu Gyula Nagyváradon”, autorul acestuia făcând o detaliere a vizitei principalului om politic român al momentului. Textul este o cronică a vizitei lui Maniu, detaliile surprinse fiind legate de personalitățile care l-au așteptat în gară și de cuvântarea ținută în Oradea.

Dr. Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent din Sibiu, a sosit marți seara la Oradea. Sosirea sa a fost anunțată pentru ora 18.00 și a fost așteptat la gară de către generalul Holban. [Roman] Ciorogariu, vicar episcopal, ministru Dr. Aurel Lazăr și prefectul Dr. Pop Coriolan, oficialități ale Bihorului și Oradiei, precum și alții din conducerea județului și orașului. La 7 seara, a existat un apel telefonic fals către ministrul dr. Aurel Lazăr care a fost informat că trenul prim-ministrului va sosi cu întârziere, fără a fi anunțată ora, dar se va anunța ora când va sosi trenul. Marea majoritate a celor care așteptau trenul au plecat. În mod neașteptat, însă, după ora 7 și jumătate, trenul doctorului Maniu a intrat în gară, fiind primit de către generalul Holban, dr. Sever Ardelean secretar al prefectului, dr. Dumitru Mangra, Dr. Gheorghe Matei și Sever Andru¹².

Această primă secvență este un text echilibrat, fără judecăți de valoare. Textul din ziarul local este o imagine realistă asupra primirii celui mai important om politic al momentului, Iuliu Maniu fiind președintele Consiliului Dirigent. Autorul notează personalitățile care l-au așteptat, oameni politici și lideri religioși, totodată fiind surprinsă și o întârziere anunțată a trenului, care i-a făcut pe mulți să renunțe la a-l aștepta.

Ieri dimineață, consiliul local i-a adus un omagiu primului-ministru Dr. Iuliu Maniu, la sediul prefecturii. Pe lângă ministru, au fost prezenți și alți miniștri Dr. [Aurel] Lazăr, Dr. Suciu și Dr. Boilă. Primarul Károly Rimler l-a salutat pe primul-ministru după cum urmează:

«În numele Consiliului Local, îl salutăm respectuos pe primul-ministru și îi cerem să sprijine orașul nostru în mod eficient în munca de refacere după marea încercare, astfel încât să putem începe munca productivă care va avea ca rezultat bunăstarea binemeritată a cetățenilor noștri, după consolidarea economică. Îi urez bun venit prim-ministrului și vă rog să ne sprijiniți în mod eficient în această activitate» [...] ¹³.

A doua „secvență” se petrece în 30 aprilie 1919. Autoritățile locale îl primesc pe Iuliu Maniu în clădirea prefecturii. Cu această ocazie Rimler Károly, primarul Oradiei, a ținut un discurs.

¹² Dr. Maniu Gyula Nagyváradon, în *Nagyvárad*, nr. 97/1 mai 1919, p.1. Textul original în limba maghiară este următorul: Dr. Maniu Gyula, a nagyszebeni Román Kormányzó Tanács elnöke kedden este Nagyváradra érkezett. Érkezése este 6 órára volt jelezve és a pályaudvaron várta Holban tábornok, Ciorogar püspöki helynök, dr. Lázár Aurél miniszter és dr. Pop Coriolán főispán vezetése alatt Biharmegye és Nagyvárad előkelőségei, valamint a vármegye és a város vezetősége. Esti 7 órakor bizonyára téves telefon értesítés alapján dr. Lázár miniszter tudtára adta a várakozóknak, hogy a miniszterelnök vonatának érkezése bizonytalan ideig késik, és majd tudatni fogja, mikor fog érkezni a vonat. Erre a várakozók nagy többsége eltávozott. Egészen váratlanul azonban fél 8 óra után dr. Maniu vonata berobogott az állomásra, ahol Holban tábornok, továbbá dr. Erdély Szevér főispáni titkár, dr. Mangra Demeter, dr. Máté György, Andru Szevér fogadták [...].

¹³ *Ibidem*. Textul original în maghiară este următorul: A városi tanács tegnap délelőtt testületileg tiszteltgett dr. Maniu Gyula miniszterelnök előtt a főispáni hivatal helyi ségbében. A miniszterelnökön kívül ott voltak dr. Lázár, dr. Suciu és dr. Boila miniszterek. Rimler Károly polgármester a miniszterelnököt a következőkben üdvözlötte: - A városi tanács nevében tiszteletteljesen üdvözlöljük a miniszterelnök urat és kérjük, hogy városunkat a nagy megpróbáltatás után a regenerálás munkájában hathatósan támogatni szíveskedjék, hogy megkezdhessük a produktív munkát, a melynek eredménye az lesz, hogy városunk polgársága gazdasági megerősödése után a jól megérdemelt elhaladásban fog részesülni. Üdvözlöm miniszterelnök urat és kérem, hogy ebben a munkában minket hathatósan támogatni szíveskedjék [...].

Acesta îi cere ajutor lui Maniu pentru a reface viața socială și economică a orașului. La acest apel, Iuliu Maniu are un discurs echilibrat, de mulțumire și apreciere, în care reafirmă sprijinul Consiliului Dirigent pentru refacerea orașului și comitatului Bihor, în respectul tuturor națiunilor.

Dr. Iuliu Maniu a răspuns la discurs după cum urmează:

«Stimate domnule primar, Onorabili domni! Vă mulțumesc pentru primirea călduroasă pe care mi-ați oferit-o în calitate de membru al Consiliului Dirigent Român de la Sibiu. În mod special vă mulțumesc pentru amabilitatea cu care ați întâmpinat armata noastră victorioasă. Vă cer să fiți convinși de faptul că, urmare a hotărârii de la Alba Iulia, Consiliului Dirigent Român îi va păsa de prosperitatea acestui oraș frumos. Când Adunarea Națională din Alba Iulia a declarat alipirea Bihorului și Oradiei la Regatul României, am pus un accent extraordinar ca acest oraș cu un trecut glorios, cu prestanță economică, să fie o parte complementară și un membru important al statului nostru prosper. Să fie convinse domniile voastre de faptul că statul român are la bază o dezvoltare democratică în toate domeniile, dorind fiecărei națiuni și fiecărui cetățean o libertate deplină, care va prevala în toate direcțiile. Prima noastră sarcină este aceea de a menține și asigura ordinea socială și de drept, mai ales după suferințele la care a fost expusă această regiune. Aceasta este sarcina noastră principală și dacă reușim, munca socială productivă va fi asigurată din toate punctele de vedere. Fiți siguri că putem aprecia pe deplin importanța muncii productive și că toate aspectele muncii productive vor fi ajutate și sprijinite. Și deoarece Oradea este un factor atât de important în munca productivă, acest oraș merită, în special, să fie sprijinit în funcționarea sa atât de guvernul regal, cât și de Consiliul Dirigent. Dumnezeu să vă dea sănătate și vă doresc ca, în acest nou cadru, orașul Oradea să se bucure de prosperitate continuă».

Apoi miniștrii și dr. Iuliu Maniu au pus foarte multe întrebări despre nevoile orașului, în special despre aprovizionarea cu cărbune. Toți au promis, cu cea mai devotată cordialitate, că vor face tot posibilul pentru a se asigura ca Oradea să nu aibă greutatea de nici un fel¹⁴.

În discursul său, Maniu pune accentul pe recunoaștea valorilor istorice, culturale și economice ale orașului și Bihorului. Într-un ton amical, el se arăta recunoscător bihorenilor pentru primirea, fără incidente, a Armatei Române și asigura populația de sprijinul Consiliului

¹⁴ *Ibidem.* Textul original în limba maghiară este acesta: Dr. Maniu Gyula a beszédre a következőkben válaszolt: Mélyen tisztelt polgármester ur! Tisztelt uraim! Köszönöm a szíves fogadtatást araelyben engem, mint a nagyszebeni Román Kormányzó Tanács tagját részesíteni szí veskedtek. De különösen köszönöm azt a szívéllyességet, amivel győzelmes hadseregünket fogadni méltóztáttak. Kérem önökét, legyenek meggyőződve arról hogy a Román Kormányzó Tanács mindig szívéen fogja hordani ennek a határozottan szép városnak felvirágozását. Amikor a gyulafehérvári nemzetgyűlés Biharmegyének és Nagyváradnak a román királysághoz való csatolását kimondotta, kíváló sulyt fektettünk arra, hogy épen ezen dicsőséges múlttál bíró város, ez a gazdasági emporium a mi virágzó államunknak kiegészítő része és tagja legyen. Legyenek az urak meggyőződve arról, hogy a román állam minden tekintetben a demokratikus feilődés alanpján áll s a román állam minden nemzetnek és minden egyes polgárának teljes szabadságot kíván biztosbani, amely minden irányban érvényre fog jutni. Első feladatunk a társadalom rendje és a jogrend fenntartása és biztosítása azokután a szenvedések után, amelynek ez a vidék kitéve volt. Ez a legfőbb feladatunk és ha ez sikerülni fog, akkor a társadalmi produktív munka minden tekintetben biztosítva lesz. Legyenek meggyőződve arról, hogy teljes mértékben tudjuk méltányolni a produktív munka jelentőségét és a produktív munka minden tényezőjét segíteni és támogatni fogjuk. És miután épen Nagyvárad városa a produktív munkának oly hatalmas tényezője: különösen megérdemli ez a város, hogy kifejtendő működésében ugy a kiralyi kormány által, mint a kormányzó tanács által támogattassék. Isten éltesse önöket s kívánom, hogy Nagyvárad városa ez új alakulatban folytonos virágzásnak Örvendhessen. Ezután a miniszterek és dr. M a n i u Gyula is igen élénken kérdezősködtek o város szükségleteiről, főképen a szén ellátásról s valamennyien a legodaadóbb szívéllyességgel ígérték, hogy mindent megtesznek, hogy Nagyvárad semmiben sem szénvédjén szükségét.

Dirigent în restabilirea ordinii sociale și de drept. Își susține apartenența la România Mare, numind Armata Română, *armata noastră*. Reamintește apoi de hotărârea de la Alba Iulia, unde s-a declarat *alipirea Bihorului și Oradiei la Regatul României*, act pe care îl valorizează ca fiind fundamentul noii construcții statale. Și în această nouă construcție statală, Oradea și Bihorul sunt menționate ca *o parte complementară și membru important al statului nostru prosper*. Referitor la folosirea cuvintelor *statul nostru prosper*, Maniu este încă atașat valorilor politice, economice și sociale din fosta monarhie austro-ungară pe care, fără simț critic, le proiectează în noul Regat al României Mari. Știind că orașul avea atunci o populație majoritar maghiară și o mare comunitate de evrei, vorbește de garantarea libertății depline pentru fiecare cetățean. Totodată, el vorbește de muncă ca factor al dezvoltării umane, sociale și economice.

Scrisoarea lui Jászai Oskár către Iuliu Maniu (22 ianuarie 1929)¹⁵

Această scrisoare a fost redactată cu ocazia numirii lui Iuliu Maniu în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri al României¹⁶. Din textul scrisorii răzbat atât sentimente alese ale fostului politician maghiar¹⁷ pentru Iuliu Maniu, cât mai ales idei legate de drepturi privind echitatea socială pentru toți cetățenii României și stabilitatea politică a spațiului Europei Centrale și de Est. Prima parte a epistolei emană politețea lui Jászai Oskár față de Iuliu Maniu, unde fostul politician maghiar își cerea scuze pentru că nu a scris la timpul convenit, transmițându-i *cele mai bune urări în marea misiunea istorică, [...] putere, perseverență și succes [...]*¹⁸. În urarea sa, politicianul maghiar pune accent pe ideea unei responsabilități mai largi, care nu se limitează doar la *soarta națiunii române*, ci și la *soarta altora (poporului meu, maghiar)*, și chiar la viitorul Europei Centrale și de Est¹⁹. Este un mesaj direct și sincer pentru că Jászai Oskár, stabilit în S.U.A., continua să susțină drepturile maghiarilor din România Mare. Face acest lucru mizând pe faptul că Iuliu Maniu avea aceeași formație intelectuală, fiind educat în școlile maghiare din fosta monarhie. Aceste fraze de curtoazie sunt de fapt un *intermezzo* la chestiunea pledoariei pentru drepturile maghiarilor și al stabilității politice din Europa Centrală și de Est.

În partea a doua, Jászai Oskár i-a amintit lui Maniu un episod important din tratativele de la Arad, când acesta a respins ideea unei Ungarii federalizate. El semnala realitatea acelui moment, inconvenientă de altfel pentru maghiari, anume că poziția lui Maniu nu era una neutră, ci de partea României Mari (*vorbeați deja în numele noii României Mari*²⁰). Acesta își continuă pledoaria și subliniază atitudinea respectuoasă pe care a avut-o Maniu față de idealul său (*vă entuziasmează și idealul care trăiește în sufletul meu*)²¹. Acest amănunt, vârat cu istețime de politicianul maghiar în scrisoare, îi „demască” lui Maniu sensibilitatea față de idealul lui Jászai

¹⁵ *Jaszi levelek* [Scrisorile lui Jaszi], în *Medvetanc* [Dansul ursului], 1982/3-1983/1, p. 293-294. A se vedea scrisoarea în Anexa.

¹⁶ Este vorba de primul guvern condus de Iuliu Maniu în perioada 10 noiembrie 1928-7 iunie 1930 (Detalii, în rezumat, despre această guvernare țărănistă la Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și Guvernanți (1916-1938)*, Silex, București, 1996, p. 69-77).

¹⁷ Despre activitatea lui Jászai Oskár din perioada interbelică a se vedea studiul lui L. Nagy Zsuzsa, *Jászai Oskár és a hazai polgári radikálisok kapcsolata a két világháború között* [Jászai Oskár și legăturile cetățenești radicale între cele două războaie mondiale], în *Történelmi Szemle* [Revista istorică], nr. 4/1974, p. 631-649.

¹⁸ *Jaszi levelek* [Scrisorile lui Jaszi], în *Medvetanc* [Dansul ursului], 1982/3-1983/1, p. 293-294.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

Oskár, anume *cel al unei uniuni pașnice a națiunilor Dunării*²². Politicianul maghiar a arătat și reacția lui Maniu de atunci, care l-a asigurat de respectarea drepturilor tuturor națiunilor din Transilvania, prin cuvintele: *națiunea română va privi națiunea maghiară în orice moment și în orice împrejurare ca pe un popor liber și egal în toate sferele vieții de stat și culturale*²³. În această frază – pusă de Jászi în gura lui Maniu – i se acorda încredere politicianului român, totodată fiind scoasă la lumină sensibilitatea suferințelor românești în perioada monarhiei austro-ungare. Amintirea acelor vremuri Jászi Oskár o folosește pentru a-l avertiza pe Maniu să nu procedeze precum odinioară au făcut-o maghiarii cu românii: *România nu trebuie să urmeze practica nefericită a fostei Monarhii Austro-Ungare, dacă nu vrea să sufere soarta acestui stat distrus*²⁴. Conștient că doleanțele lui nu depind numai de Maniu, Jászi Oskár menționa că situația de față *are dificultăți politice externe și interne serioase*, identificând chiar cea mai importantă dintre ele: *democratizarea completă a țărilor vecine – mai ales a Ungariei*²⁵. Aceasta ar fi o condiție preliminară pentru *stabilizarea democrației țărănești românești*. Fără aceasta, spunea politicianul maghiar, *nu va exista o soluție definitivă în bazinul Dunării*²⁶.

Finalul scrisorii are o încurajare și un îndemn adresat lui Iuliu Maniu, Jászi Oskár văzându-l ca pe cel mai potrivit om pentru această nobilă misiune, pe care o numește *această oportunitate rară a istoriei*²⁷. Și pentru a-l sensibiliza mai mult pe politicianul român, Jászi Oskár îl scoate în evidență pe Ady Endre, prin ale cărui cuvinte cele două țări și națiuni se pot reconcilia: [...] *România și Ungaria sunt două popoare frățești cu interese fundamentale în comun, poate chiar mai comune decât cele ale celorlalte popoare ale Dunării*²⁸.

*

Deși autorii articolelor din ziare – și nu doar ei – sunt supuși tentației de a idealiza sau minimiza portretul unui om, în cazul de față imaginea lui Iuliu Maniu este chiar o reflectare a realității vremii. În cele patru momente menționate mai sus, atât ziariștii maghiari cât și Jászi Oskár au un numitor comun: respectul față de politicianul român. Să fie oare acestea doar datorită poziției de forță pe care o ocupa Iuliu Maniu sau pentru că, într-adevăr era un om integru, un om de caracter? În „Tratativele de la Arad” observăm atitudinea hotărâtă, diplomația și chiar empatia față de ideile opuse (spusă mai târziu chiar de Jászi Oskár în 1929). În ianuarie 1919, ziarele budapestane reflectă un zvon transmis de ziarele de la București, imaginea lui Iuliu Maniu crescând în popularitate, fiind considerat cel mai capabil și potrivit om pentru a forma guvernul României Mari. În aprilie 1919, politicianul român este surprins ca liderul care vizitează „țara”. Este o vizită de protocol, de verificare a climatului social și politic care a pregătit vizita

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*. Din nefericire, realitatea respectării drepturilor și libertăților privind minoritățile naționale (mai ales cea pentru comunitatea maghiară) din perioada interbelică nu a fost cea promisă de Maniu lui Jászi Oskár. Și asta datorită politicii de românizare inițiată de guvernele succesive de la București. O părere mai puțin partinică asupra politicii privind minoritățile naționale din România interbelică este în studiul lui Lucian Năstasă, *Maghiarii din România și etica minoritară. Repere istorice 1920-1940*, în *Maghiarii din România și etica minoritară (1920-1940)*, editori Lucian Năstasă și Levente Salat), Centrul de Resurse pentru diversitate etnoculturală, Cluj, 2003, p. 27-41.

²⁴ *Jaszi levelek* [Scrisorile lui Jaszi], în *Medvetanc* [Dansul ursului], 1982/3-1983/1, p. 293-294.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

regală din mai 1919. Această vizită aduce, prin el, încredere față de noua formulă statală a României Mari: interes față de bunăstarea Oradiei și Bihorului. Însă, portretul omului de caracter, școlit de altfel în mediile maghiare și austriece, se reflectă mai ales în cuvintele și scrisoarea omologului său care i-a recunoscut valoarea și demnitatea umană atunci când a spus: *Cu adevărat respect pentru prim-ministru, susținătorul său de lungă durată, Oszkár Jászi*²⁹.

Anexă

1929, 22 ianuarie

Stimate prim-ministru,

De mult am simțit nevoia să scriu această scrisoare, dar, în ultimele luni am fost copleșit de muncă, iar sănătatea mea nu a fost satisfăcătoare. De aceea, să nu-mi reproșați dacă îmi exprim cu întârziere cele mai bune urări pentru marea misiune istorică pe care națiunea română v-a încredințat-o să o îndepliniți. Dumnezeu să vă dea putere, perseverență și succes în această lucrare măreață, de care depinde nu numai soarta poporului român, ci și soarta poporului meu și, într-adevăr, viitorul întregii Europe Centrale și de Est. Cu atât de multe responsabilități, nu vreau să abuzez de timpul dumneavoastră prețios. Totuși, permiteți-mi să vă reamintesc un episod important din viața noastră, care pentru voi a însemnat eliberarea finală a poporului român, pentru mine prăbușirea tragică a țării mele. Mă refer la tratativele noastre de la Arad, când, în numele Consiliului Național Român, ați respins politicos, dar ferm, oferta de pace a guvernului Károlyi față de o Ungarie federalizată. La acea vreme vorbeați deja în numele noii Românie Mari, dar ați încheiat adăugând că vă entuziasmează și idealul care trăiește în sufletul meu: cel al unei uniuni pașnice a națiunilor Dunării, dar că până când acest ideal îndepărtat va fi realizat, m-ați asigurat că națiunea română va privi minoritatea maghiară în orice moment și în orice împrejurare ca pe un popor liber și egal în toate sferile vieții de stat și culturale. Domnule prim-ministru, am încredere în seriozitatea și sinceritatea promisiunii dumneavoastră, pentru că ați suferit din cauza politicii blestamate a opresiunii etnice, iar claritatea dumneavoastră ca om de stat, vă spune că România nu trebuie să urmeze practica nefericită a fostei Monarhii Austro-Ungare, dacă nu vrea să sufere soarta acestui stat distrus. Știu că îndeplinirea promisiunilor făcute nu depinde în întregime de dumneavoastră. Știu că situația are dificultăți politice externe și interne serioase. Știu că fără democratizarea completă a țărilor vecine – și mai ales a Ungariei – care ar fi o condiție prealabilă pentru stabilizarea democrației țărănești românești, nu va exista o soluție definitivă în bazinul Dunării. Dar, în ciuda acestui fapt, cheia situației este în mâinile dumneavoastră într-o măsură mai mare decât în mâinile oricărui alt om de stat dunărean în viață astăzi. Este dorința mea sinceră să folosiți cu acuratețe și eficient această oportunitate rară a istoriei. Mai presus de toate, lăsați-vă ghidați de spiritul prietenului meu nemuritor, Ady Endre, care, mai clar decât oricine altcineva, a recunoscut că România și Ungaria sunt două popoare frățești cu interese fundamentale în comun, poate chiar mai comune decât cele ale celorlalte popoare ale Dunării.

Cu adevărat respect pentru prim-ministru, susținătorul său de lungă durată, Oszkár Jászi

Sursa:

Jászi levelek [Scrisorile lui Jászi], în *Medvetánc* [Dansul ursului], 1982/3-1983/1, p. 293-294.

²⁹ Ibidem.